

Şehzade Abdülkerim Efendi'nin Japonya'nın Desteğiyle Türkistan İmparatoru Olma Meselesi Üzerine

A. Merthan Dündar*

Öz

Meiji Restorasyonu ile beraber 1868 yılından itibaren Batı'yı örnek alarak modernleşmeye başlayan Japonya, ekonomik ve askerî alanlarda sağladığı ilerlemelerle kısa sürede Asya'nın dengelerini değiştirebilecek bir güce ulaşır. Bu durum kaçınılmaz olarak önce Çin ile daha sonra da Çarlık Rusya ile savaşmasına sebep olur. Her iki savaştan da zaferle çıkan Japonya, "Büyük Asyacılık" fikri etrafında kenetlenmiş olan askerî, sivil bürokrasi ve etki sahibi milliyetçi grupların yönlendirmesiyle anakarada yeni toprak kazançları peşine düşmüştür. Doğrudan işgal ya da kukla yönetimler kurarak etki alanını genişleten Japonya, Türk dünyasına da nüfuz etmeye çalışır. 1933 yılında Doğu Türkistan'da başlayan ayaklanmayı destekleyen Japonlar, isyanın başarılı olması durumunda kurulacak yeni İslâm Devleti'nin başına, Padişah II. Abdülhamid'in torunu Şehzade Abdülkerim Efendi'yi Türkistan İmparatoru ve Halife sıfatıyla geçirmeye çalışmışlardır. Bu makalede Japon arşivinde bulunan yeni belgeler incelenecek ve Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği'nin bu oluşum karşısındaki tavrı aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Büyük Asyacılık, İttihad-ı İslâm, Doğu Türkistan, Şehzade Abdülkerim Efendi, Japonya ve Türkistan, Hilafet, Osmanlı Hanedanı

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Japon Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı - Ankara / Türkiye
merthandundar@gmail.com

Giriş

Asya'nın Türk halklarını ve yaşadıkları coğrafyayı 1880'lerde tanımaya başlayan Japonlar, 1894-1895 Çin-Japon savaşından sonra Doğu Türkistan'ın, 1904-1905 Rus-Japon savaşının ardından da Batı Türkistan'ın jeopolitik, ekonomik ve askerî açılardan arz ettiği önemini kavramışlardır. Asya'nın lideri ve dünyanın büyük devletlerinden biri olabilmek için gereken askeri gücü sağlamak, anakaranın hammadde ve pazarını ele geçirmeye bağlı olduğundan Japonya, bölgedeki Müslüman Türk halklarını potansiyel müttefik olarak görmüştür. Özellikle, tüm Asya'yı Hıristiyanlardan ve beyazlardan temizleyerek Japon İmparatorluğu altında birleştirmeyi amaçlayan "Büyük Asyacılık" ideolojisi (Miwa 2007: 21), Japonya'nın Türk halklarına nüfuz edebilmek için kullandığı en önemli araçlardandır.¹ Bölgede etki sahasına sahip olan İttihad-ı İslâm ve Türkçülük fikirlerinin üzerine inşa edilen bu akım, kimi Türk soylu liderler tarafından da kısmen kabul görmüştür. Genyousha ve Kokuryukai gibi aşırı milliyetçi dernekler, Molla Muhammed Abdulhay Kurbanali (Gabdulhay Kurbangali) önderliğinde Japonya'da örgütlenmiş olan Türk-Tatarlar aracılığı ile Rusya ve Çin'de baskı altındaki Türk halklarının liderleri ile derin ilişkiler kurarak, Asya'daki bağımsızlık talep ve mücadelelerine açık ya da gizli destek sağlamışlardır (Dündar 2006: 180-182). 1930'lu yıllara kadar Japonya önce Kore'yi sonra da Çin'in bir bölümünü işgal ederek ihtiyaç duyduğu geniş tarım arazilerine, hammaddeye ve pazara kavuşmuş ayrıca, ilerideki harekâtları için anakarada uygun sıçrama taşları döşemiştir. Japonların 1932'ye kadar, coğrafi ve siyasi durumun elverdiği ölçüde, doğrudan işgal yolunu kullandığını söylemek mümkündür. Çin işgalinden sonra ise Japonya, kukla devletler kurma yoluyla doğrudan kendi idaresinde tampon bölgeler yaratma projesini başlatır. Mançurya bölgesi ve İç Moğolistan'ın bir kısmı üzerinde 1932 yılında Japonya tarafından kurulan Mançuko Devleti (Manshū-koku), bunun ilk örneğidir (Yamamuro 2006: 39-82). Rusya'ya bağlı Dış Moğolistan ve Çin'e bağlı Doğu Türkistan ise, aynı metotla elde edilmeye çalışılan diğer hedeflerdir.

Japonya'nın aşırı milliyetçi örgütler, ordu ve hükümetin milliyetçi kanadı aracılığıyla Türk dünyasına yönelik olarak uyguladığı en önemli harekât, 1933'de Doğu Türkistan'da çıkan ayaklanmayı devşirerek bölgede Padişah II. Abdülhamid'in torunu Şehzade Abdülkerim Efendi'nin idaresinde, Japonya güdümlü yeni bir kukla devlet kurdurma gayretleridir. Şehzade Abdülkerim Efendi'nin devletin başında bulunması Osmanlı Hanedanı'nın tekrar ihya olması anlamına geldiği gibi Hilafet kurumu da şehzade eliyle tekrar tesis edilecek ve dünya Müslümanları bu yolla Japonya'ya bağlanmaya çalışılacaktı. Sonuçta, başarılı olamayan bu harekâtın ardından

Amerika Birleşik Devletlerine giden Abdülkerim Efendi, burada bir otele intihar ederek yaşamına son vermiştir. Biz daha önce Şehzadenin hayatını ve diğer bazı Osmanlı Hanedan mensuplarının Japonlarla olan siyasi ilişkilerini Japon, Amerikan, İngiliz, Türk ve Türk-Tatar arşiv belgelerine dayanarak detaylı olarak incelemiştik (Dündar 2006: 222-251). O zaman vardığımız sonuçlardan biri de Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Sovyetler Birliği'nin Japonya destekli bu operasyonu bertaraf etmek için ortak hareket ettikleri şeklindeki kanaatimiz olmuştur. Bu makalede, Şehzade Abdülkerim'in Japonya ile olan ilişkileri tekrar detaylı olarak anlatılmayacaktır. Sadece gerekli yerlerde açıklama yaparak, Japon arşivinde yeni bulduğumuz iki istihbarat raporu üzerinden konuya biraz daha açıklık getirmeye çalışacağız.

Şehzade Abdülkerim Efendi'nin Japonya'ya Gelişi ve Tepkiler

Bombay, Singapur, Shanghai güzergâhıyla 21 Mayıs 1933'de Tokyo'ya varan Şehzade Abdülkerim Efendi (Honna I.1933: 134), bazı Millet Meclisi üyeleri, generaller, amiraller ve Japon Milliyetçi Öğrenciler Grubu'na üye 100-150 kişilik bir heyet tarafından, *Banzai* (Yaşa) sloganlarıyla karşılanır. Sabah saat dokuzda, Tokyo'ya varan şehzade, polis eşliğinde kalacağı otele yerleşerek, ziyaretleri kabul eder (Yeni Yapon Muhbiri 7. 1933: 44). Tokyo'da kaldığı zaman içinde tarihî yerleri gezen şehzade, bazı üst düzey Japonlarla ve Tokyo'daki Türk-Tatarlarla sık sık bir araya gelir. Bu arada, dünya basınında özellikle de Rusya'da, Abdülkerim Efendi'nin Doğu Türkistan İmparatoru olacağı yönünde haberler çıkmaya başlar. Şehzade, bu haberler üzerine verdiği demeçlerde iddiaları yalanlamıştır. *Yeni Yapon Muhbiri*'nde yayımlanan konuşmasında, Abdülkerim Efendi Japonya seyahatini şu sözlerle açıklıyor:

- Altı aydan beri dünya seyahatine çıktım ve nihayet, Tokyo'ya kadar gelmeye muvaffak oldum. Benim buraya gelmem hakkında, yalan ve asılsız haberler yayanlar oldu. Mesela Moskova'da neşr olunan Pravda gazetesi, bir münasebet ile Japonya'da Pan İslâmizm hareketinin merkezi olduğunu ve Türkistan Çin'ine, hâkim olmak niyetinde olduğum beyan olunmuştur. Bu haberler, kesinlikle yalan ve hepsi asılsız olarak başka türlü maksatlar ile yayılmaktadır. Turan milletlerinden birisi olan Türk milletinden olduğum için, Turancılığa muhabbetim olması tabiidir. Dünya seyahatim esnasında Japonya'ya geldim. Japonya'yı görmek ve Türk şehitleri ziyaretine ve İmparator Meiji ziyaretgâhını ziyaret etmek için geldim. Türkistan Çin'indeki olaylarla kesinlikle hiçbir alakam yoktur (Yeni Yapon Muhbiri 10. 1933: 41).

Şehzadenin Japonya seyahati, Sovyetler Birliği'ni tedirgin ettiği gibi dönemin Türk yönetimini de rahatsız etmiş, şüpheleri yatıştırmak için Japon aşırı milliyetçi derneklerinden Kokuryukai üyesi Jitsukawa Tokijiro, Türk Büyükelçiliğini ziyaret etmiştir. Jitsukawa, şehzadenin Tokyo'daki varlığının tamamen turistik amaçla olduğunu bildirmesine rağmen Türk Büyükelçisi Nebil Bey, şehzadenin hemen Japonya'dan ayrılmasının Türk-Japon ilişkileri açısından önemli olduğunu beyan eder (Esenbel 2002: 207, 208).

Türkiye'nin Şehzadeyi Engelleme Faaliyetleri

Abdülkerim Efendi'nin Japonlar dışındaki diğer muhatabı ise, Molla Muhammed Abdulhay Kurbanalı'dır. Türk-Tatarların biraz da zoraki lideri durumundaki Kurbanalı, ordu, dışişleri ve milliyetçi Japon liderlerin desteğiyle İslâm dünyasına yönelik Japon propagandasının ve Sovyetler Birliğinin zararına faaliyetlerin odak noktalarından biri haline gelmiştir. Ancak şehzadenin Japonlarla irtibatındaki önemli şahıslardan biri konumundaki Kurbanalı'nın varlığı, temsil ettiği Türk-Tatarların desteğinin devamına bağlıydı. Bir başka deyişle Kore, Çin ve Japon şehirlerinde örgütlü bir şekilde yaşayan Türk-Tatarlar, onu desteklemeyi bırakırlarsa Kurbanalı, Japonların gözünde de lider konumu kaybedecekti. Abdülkerim Efendi'nin Japonya'ya geldiği Mayıs 1933'de, İdil-Ural Türk-Tatarlarının ve Rusya Müslümanlarının adlarını çok iyi bildiği ve diaspora tarafından sayılan iki Tatar lider, Ayaz İshaki ve Abdürreşit İbrahim de Japonya'ya gelirler. Onların Japonya'ya gitmesi bize göre Türkiye'nin destek ve yönlendirmesiyle olmuştur (Dündar 2006: 239). Gerçekten de kısa bir süre sonra Ayaz İshaki, *İdil-Ural Türk-Tatar Medeniyet Cemiyeti* adıyla kurduğu oluşumla, Doğu Asya'daki Türk-Tatarların Japonya'nın güdümünden çıkarak, Türkiye'ye yakın bir pozisyon almalarını sağlamıştır. Bunun sonucunda gözden düşen Kurbanalı, 1938 yılında Japon milliyetçilerin muhalefetine rağmen sınır dışı edilmiştir.² Japon istihbarat raporlarında İshaki'nin Türk Büyükelçiliği ve hatta Sovyetler Birliği Büyükelçiliği ile olan yakın diyalogu kaydedilmiştir. Hatta İshaki grubunun, Kurbanalı ile olan hukuki mücadelesinde kimi zaman Türk Büyükelçiliği'nin Japon avukatı Tanaka Nobuo da görevlendirilmiştir. Bize göre Türkiye, o dönemde Sovyetlerin de desteği ile Japonların, Türk halklarıyla irtibatını sağlamada önemli roller üstlenmiş olan Türk-Tatarları kendi yanına çekerek, Japonların Orta Asya'daki nüfuz kazanma çabalarını engellemeye çalışmıştır. Bir başka deyişle, Ayaz İshaki ve Abdürreşit İbrahim gibi liderlerin aracılığıyla, şehzade ile 1933'de büyümeye başlayan Doğu Türkistan ayaklanmasının liderleri arasına girmeye denemişlerdir.

İstihbarat Raporlarına Göre Şüpheli Bir Türk ve Şehzade ile İlişkisi

Japon arşivinde iki yeni belge, Türkiye ve Sovyetlerin irtibat halinde Japonların Şehzade üzerinden yapmayı planladıkları Doğu Türkistan operasyonunu engellemeye çalıştıklarını hissettirmektedir. Toplam dört sayfadan oluşan belgeler, iki polis istihbarat raporundan ibarettir. Belgeler, Emniyet Genel Müdürü Shohe Fujinuma tarafından İçişleri Bakanı Yamamoto Tatsuo, Dışişleri Bakanı Uchida Kousai ve yedi ayrı bölge valiliğine gönderilmiş istihbarat raporları olup, Fujinuma'nın görüşlerini de içermektedir.³ 19 Ağustos 1933 tarihli ve *Gizli* ibareli 1957 numaralı birinci rapor, şüpheli bir Türk hakkında bilgiler veriyor. Anlaşılabilir olması bakımından uzun cümleleri bölerek yaptığımız tercüme şöyledir:⁴

Şüpheli Türk'ün Tokyo'ya Gelişi Hakkında.

Türkiye İstanbul, Kadıköy⁵ Mühürdar Gürbüz Türk Mahallesi 26 Numara. Kendi ifadesiyle İstanbul meslek okulunda Profesör. Türk. S. M. Osman Bey. 34 yaşında.

Yukarıdaki şahıs bu ayın 14. gününde Singapur ve Shanghai üzerinden Yokohama'ya gelerek, Kojimachi ilçesi, Yamashita mahallesindeki İmperyal Otel'e giriş yaptı. Halen Yoyogi, Harajuku mahallesinde ikamet etmekte olan eski Türk Prensi Abdülkerim'e Singapur'da yaklaşık 10.000 yen civarında borç verdiğini ve bunu tahsil etmek için buraya geldiğini ifade ediyor. Kerim ile konuyu görüşmek için defalarca kendisini ziyaret etmiş fakat reddedilmiş. Çok yakında konuyu avukata bırakarak dava açacağını ve ayrıca yabancı basına söz konusu şahsın dolandırıcılığını da anlatacağını söylemektedir. Ancak, Osman isimli bu kişi 1918'den itibaren 1924'e kadar yaklaşık olarak 6 yıl boyunca Moskova'daki GPU merkezinde istihbaratçı olarak çalışmış. Daha sonra 1928 yılında Şam şehrinde bulunan Türk Konsolosluğunda kâtip olarak görev yaparken devlet parasını (usulsüz) harcamasından dolayı meslekten atılmış bir kişidir. Bu şahsın geliş amacı Sovyet Birliği ve Türkiye'yle alakası olan Kerim ile Japonya arasındaki ilişkiyi araştırmak ve bununla beraber bu kişiyi (Abdülkerim) kandırarak Sovyetler Birliğine götürmektir. Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesini sürdürerek sonra da Türkiye'ye saldırmak böylece çeşitli ülkelerin Japonya'ya olan tutumunu menfileştirmek maksadını gerçekleştirmek için görevlendirildiği düşünülmektedir.

Emniyet Genel Müdürü Shohe Fujinuma, S. M. Osman adlı şüpheli Türk'ün Japonya'ya geliş amacını, edindiği bilgi ve izlenime göre açıklarken abartılı öngörülerde bulunur. Şehzadeyi Rusya'ya götürmek gibi bir

düşünce gerçek olsa bile biz, bunun Abdülkerim Efendi'nin Doğu Türkistan ayaklanmasını Rusya'dan idare etmesini sağlamaktan çok, şehzadeyi rehlin olarak göstererek ayaklanma liderlerine gözdağı vermekle ilgili olduğu kanaatindeyiz. Öte yandan Fujinuma, Sovyetlerin şehzadeyi ve Doğu Türkistan ayaklanmasını destekleyip, isyan başarılı olunca da şehzadenin idaresindeki güçlerin Türkiye'ye saldıracağını söylüyor ki bu da hiç akla yakın değildir. Ordu, Dışişleri ve milliyetçilerin Abdülkerim üzerinden kurduğu planlamadan haberi olmadığı anlaşılan Emniyet müdürü, tüm bunların Japonya'nın anti propagandasını yapabilmek için Sovyetler Birliği yönetimim tarafından düzenlendiğini düşünmektedir.

Tokyo'ya geldikten sonra bu ayın 16'sından itibaren Sovyetler Birliği Büyükelçiliğine pek çok kez giriş çıkış yaptığından, Sovyetlere haber taşıdığından şüphelenilmektedir. Faaliyetleri son derece gizli olmakla beraber, anlattıkları aşağıdaki gibidir. Osman, Bombay'da iken hastanede yatmakta olan Türk Prens ile görüşmüş. Prens, ona zor durumda olduğunu söylediği için o (Osman), prensin hastane masraflarını ödemiş. Geçen sene Kasım ayında, Singapur'da Adelhi Hotel'de de Prens ile görüşmüş. Prens ona, buradan Japonya'ya geçeceğini çünkü Japonların desteğiyle gelecekte Doğu Türkistan'ın bağımsız bir devlet olacağını ve kendisinin de buranın Kralı/İmparatoru ilan edileceğine dair gizli bir anlaşmanın yapıldığını anlatmış, eğer bu gerçekleşirse Osman'a da önemli bir mevki vereceğini söyleyerek geçici olarak maddi yardım sağlaması konusunda ricada bulunmuş. Bunun üzerine Osman 10.000 yen vermiş. Ancak Prens Japonya'ya vardktan sonra Osman hiç haber alamamış. Osman, bu sene Haziran ayında Shanghai'da yayımlanan Slovo adlı Rusça gazetede çıkan "Eski Türk Prensi'nin Japonya'nın desteğiyle Doğu Türkistan'ın kralı olacağına dair" haber üzerine dolandırıldığını düşündüğünü ve verdiği parayı geri almak üzere Japonya'ya geldiğini ifade ediyor. Fakat Kerim, söz konusu borcu hizmetinde bulunan Muhsin Bey aracılığı ile ödeneceğini söylemektedir.

Rapor'dan anlaşıldığı kadarıyla Osman Bey, sık sık Sovyetler Birliği elçiliğine gitmektedir. Bu durum Osman Bey'in daha önce GPU'da çalışmış olduğuna dair verilen bilgiyi teyit eder niteliktedir. Öte yandan 1933 yılı şartları göz önüne alındığında, bir lise öğretmenininin Singapur'da tatil yaptığını düşünmek doğru değildir. Bize göre Osman Bey, burada başka bir amaçla bulunuyor olmalıdır. Öte yandan şehzadeye verildiği iddia edilen 10.000 yen o dönem için oldukça büyük bir meblağdır. Ayrıca Şehzade Abdülkerim parayı aldığını da inkâr etmemiş, borcun Muhsin Çapanoğlu tarafından ödeneceğini söylemiştir. Konuyla ilgili olarak Shohe Fujiyuma,

30 Ağustos 1933'de aynı makamlara 2038 numaralı ikinci raporu gizli ibareli olarak göndererek geçen süredeki olayları aktarmıştır:

Kojimachi-ku, Nagata Mahallesi Sanno Hoteli'nde kalmakta olan kişi. Türk, Osman Bey (34 yaşında). Yukarıda tanımlanan şahıs Tokyo'ya giriş yaptı ve eski Türk Prensi Kerim ile arasındaki borç kavgası ile ilgili olarak bu ayın 19'unda gönderilen 1957 numaralı belgede aktarıldığı gibi yerleştiği İmperyal Hotel'in 300 yenlik ücretini ödeyemediği için ayın 28'inde Sonno Otel'e taşınmıştır. Sonraki faaliyetleri aşağıda verilmiş olup bu şahıs hâlâ takip edilmektedir.

EK: Osman bu ayın 19'undan itibaren "Kerim" ile görüşme talebinde bulunmuş fakat reddedilince Karuizawa'da yaz tatilinde bulunan Türkiye temsilcisi Nebil Bey'i ziyaret ederek borç meselesinin halledilmesiyle ilgili bir görüşme yapmıştır. Dava açma ile ilgili bir talimat almış gözükmüyor ki görüşmenin hemen ardından ayın 20'sinde Tokyo, Asakasa, Kudaicho 11 numarada oturan avukat Tanaka Nobuo'ya vekâlet verdi. Singapur'da borç verdiği 9.672 Singapur doları, buna ilave olarak Japonya'ya geçiş masrafı olan 2500 yen yani toplamda 19.344 yenin tahsil davası için "Kerim'in" borç alındı belgesini de ekleyerek ayın 22'sinde Tokyo bölge mahkemesi hukuk birimine teslim ettiler. Bu şahsın arkasında Türk Büyükelçiliği var gibi gözükmektedir. Dava vekili avukat Tanaka ise bir anlaşma talep etmekte olup Kerim tarafında faaliyet gösteren Jitsukawa Tokijiro ile müzakere sürecindedirler. Çok yakında bu iki kişinin görüşme yapacağını düşünüyoruz. Söz konusu kişi (Osman Bey) anlaşmaya varılmazsa Kerim'in dolandırıcı olduğunu topluma açıklayacağım diyerek kızgınlığını belirtiyor.

Osman Bey'in Türk Büyükelçisi ile görüşmesinde şüphesiz bir mesele yoktur. Ancak, bilindiği üzere o dönemde Şehzade Abdülkerim Efendi Türk vatandaşlığından çıkarılmış bulunuyordu. Bu bağlamda Türk Büyükelçiliği'nin iki Türk vatandaşı arasında arabuluculuk yapması söz konusu değildir. Öte yandan Türk Büyükelçiliği'nin avukatı olan Tanaka'nın, Osman Bey'in de avukatlığını üstlenmesi bize Türkiye'nin dolaylı olarak bu davaya müdahil olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç

Şehzade Abdülkerim Efendi'nin, Japonya'nın desteğiyle Doğu Türkistan'da kurulması düşünülen İslâm Devleti'nin başına Türkistan İmparatoru olarak geçirilmesi planı, Türkiye'yi ve Sovyetler Birliğini tedirgin etmiş, Sovyetler kendi sınırlarının hemen ötesinde böyle bir devletin varlığını istememiştir. Uygur, Kazak, Kırgız ve Çinli Müslümanlardan oluşan bu

yeni yapı, şüphesiz Rus idaresi altında yaşayan soydaşları için de bir ilham kaynağı olacaktır. Daha ötesinde Rusya'daki İslâm birliği yönündeki hareketlerle, Türkçü faaliyetler bu yeni ülke üzerinden Japonlar tarafından desteklenebilecekti. II. Dünya Savaşı'na giden yolda, ülke içindeki istikrarı baskı ile sağlamakta olan Sovyet yönetimi için, Şehzade Abdülkerim'in Halife sıfatıyla yönettiği sınırdış bir devlet kabul edilemezdi. Bu sebeple S. M. Osman isimli bu şahıs Rusya tarafından Japonya'ya gönderilmiş olmalıdır. Türkiye ile de irtibatlı olduğunu düşündüğümüz bu karşı istihbarat faaliyetinde şehzadeye oldukça yüklü bir para teklif edilerek (o dönemde bu parayla Tokyo'da en az iki ev alınabiliyordu) Japonlarla olan irtibatını kesmesi istenmiş olmalıdır. Şehzadenin de önce bu teklifi kabul ettiğini ancak, Japonya'ya gittikten sonra vazgeçtiğini ya da vazgeçirildiğini düşünmek mümkündür. Türkiye için ise tehlike olarak görülen husus, şehzadenin Halifelikliğini ilan etmesi ve Osmanlı Hanedanı'nın başka bir ülkede tekrar vücut bulma ihtimalidir. Hilafetin ve saltanatın kaldırılmasının ardından yurt içinde ve yurt dışında başlayan ve hatta Hint Müslümanları örneğinde görebileceğimiz gibi sert muhalefetin artması, dönemin Türk yöneticileri için tehlike olarak algılanmıştır. Ayrıca I. Dünya Savaşı'nın sonlarında Sovyetler Birliği ile kurulan dostluk ve işbirliği bağlarının zarar görmesi de istenmemiştir. Özellikle Rus topraklarında yaşayan Türk halkları arasında da taraftarı bulunan Türkçülük fikrinin, Japonya gibi yayılmacı bir gücün güdümüne girmesi istenmemiştir. Bu sebeple, Japonların organize ettiği harekâta karşı, dönemin Türkiye Cumhuriyeti yönetimi ve Sovyetler Birliği idaresi, ortak bir karşı harekât düzenlemiş ve Japon planlarını boşa çıkarmışlardır.

Açıklamalar

- ¹ İttihad-ı İslâm ve Büyük Asyacılık ilişkisi için bkz. (Aydın 2007: 31-38)
- ² Kurbanalî'nin sınır dışı edilmesinin bir nedeni de, 1938'den itibaren Japonya'nın hedefine Rusya yerine Hindistan'ın geçmesidir. Japon stratejisiler, II. Dünya Savaşı'na giden yolda, Rusya ile değil de İngiltere ile savaşa girmeyi planlamaya başlamışlardır.
- ³ Japan Center For Asian Historical Records Ref. Cod: B04013098700, 0382-0385 numaralı belgeler. Belgelerin Japonca aslı Ekler kısmında verilmiştir.
- ⁴ Raporları tercüme etmemize yardımcı olan Dr. Tsuyoshi Sugiyama'ya teşekkür ederiz.
- ⁵ Belgede Radikoy olarak geçiyor.

Kaynaklar

Japon Arşivleri

Japon Diplomatik Arşivi, *Honna ni Okeru Shuukyō Oyobi Fukyō Kansei Zakken Kaikyō Kankei Dai İkkan, I- 2 1 0 1 -2*.

Japan Center For Asian Historical Records Ref. Cod: B04013098700, 0382-0385.

Kitap ve Makaleler

Aydın, Cemil (2007). *The Politics of Anti-Westernism in Asia*. New York: Harvard University Press.

Dündar, A. Merthan (2006). *Panislâmizim'den Büyük Asyacılığa: Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya*. İstanbul: Ötügen Yay.

Esenbel, Selçuk (2002). "Japan and Islam Policy During the 1930s". *Turning Points in Japanese History*. Ed. Bert Edström. Routledge: 180-214.

Miwa, Kimitada (2007). "Pan-Asianism in Modern Japanese History". *Pan-Asianism in modern Japan: nationalism, regionalism and universalism*. Ed. Sven Saaler, J. Victor Koschmann. New York: Routledge: 21-33.

Yamamuro, Shin'ichi (2006). *Manchuria Under Japanese Dominion*. Çev. Joshua A. Fogel. University of Pennsylvania Press.

Dergiler

"Türlü Haberler". *Yeni Yapon Muhbiri* 7 (23 Haziran 1933): 44.

"Tokyo Asahi Gazetesinin 10 Eylül Nüshasından". *Yeni Yapon Muhbiri* 10 (23 Eylül 1933): 41.

On the Question of Prince Abdulkerim Effendi's Becoming the Emperor of Turkestan with Japan's Support

A. Merthan Dündar*

Abstract

Japan, whose modernization began in 1868 with the Meiji Restoration taking the West as a model, became powerful enough to change the previous balances in Asia in a short time through its achievements in the economic and military fields. This fact inevitably gave way to conflicts first with China and then with Tsarist Russia. Japan was victorious in both wars and began to pursue new land gains on the mainland through the direction of nationalist groups that were influential in the military and civil bureaucracy and gathered around the idea of "Greater Asianism" in Japan. Japan expanded her field of influence through direct occupations and founding puppet states and attempted to infiltrate into the Turkic world. Japan supported the 1933 uprising in East Turkestan with the intention of making Sultan Abdul Hamid's grandson Prince Abdul Kerim Effendi the Emperor and Caliph of Turkestan if the uprising were successful. This article investigates the new documents found in the Japanese archives and sheds light on the attitudes of the Turkish Republic and the Soviet Union towards this development.

Keywords

Pan-Asianism, Ittihad-i Islam, East Turkestan, Prince Abdul Kerim Effendi, Japan and Turkestan, Caliphate, Ottoman Dynasty

* Assoc. Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Languages, History and Geography, Department of Japanese Language and Literature – Ankara / Turkey
merthandundar@gmail.com

К вопросу о возможности Туркестанского императорства принца Абдулкерима Эфенди при поддержке Японии

А. Мертхан Дюндар*

Аннотация

Япония, начавшая процесс модернизации с 1868 года реставрацией Мэйдзи и взявшая Запад в качестве модели развития, благодаря своим достижениям в экономической и военной областях, в течение короткого времени достигла мощи, способной изменить баланс сил в Азии. Эта ситуация неизбежно привела к войне сначала с Китаем, а потом с царской Россией. Одержавшая победу в обеих войнах Япония под влиянием военной и гражданской бюрократии и влиятельных националистических групп, объединившихся вокруг идеи «Великого азиатства», ставила своей целью новые территориальные приобретения на материке. Расширяющая сферу своего влияния посредством прямой оккупации или создания марионеточных правительств Япония пыталась проникнуть и в тюркский мир. Японцы, поддержавшие восстание в Восточном Туркестане в 1933 году, в случае успешного исхода восстания во главе нового исламского государства планировали поставить внука падишаха Абдулкерима II принца Абдулкерима Эфенди в качестве Туркестанского императора со званием халифа. В статье рассмотрены новые документы, обнаруженные в японских архивах, а также показано отношение Турецкой Республики и Советского Союза к данным процессам.

Ключевые Слова

Великое азиатство, Иттихад-и ислам, Восточный Туркестан, принц Абдулкерим Эфенди, Япония и Туркестан, халифат, Османская династия

* доц. доктор, Анкаринский университет факультет естествознания и литературы, японский язык и литература - Анкара / Турция
merthandundar@gmail.com

